

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold, za pol leta 2. gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 30. septembra 1874.

Obseg: Kako moramo zboljševati našo živinorejo. — Drugi mednarodni žitni in semenski somenj na Dunaji. (Konec.) — Gospodarska novica. — P. N. delničarjem v pojasnenje. — Iz Kranjske gore do Beljaka. — Slovniška drobtinica. — Slovenci in federalizem. — Iz sodnijskega življenja. — Iz deželnih zborov. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kako moramo zboljševati našo živinorejo.

„Novice“ so sicer že veliko pisale in govorile o zboljšanju naše domače živinoreje, vendar naj ravno zdaj, ko se imajo zopet po deželi deliti iz državne subvencije nakupljena žlahnejša plemena, podadó svojim bralcem še to, kar Goriški „Gosp. List“ o tem dobro piše tako-le:

Prevažno je to vprašanje in preslaba so dosedanja načela, po katerih se ravnaajo živinorejci, ki hočejo ali vsaj menijo, da bodo požlahnili našo slabo domačo živino. Zato je treba, da spregovorimo o tem in določno izrazimo naša načela, po katerih bi imeli ravnati se naši gospodarji pri požlahnovanju živinskih plemen.

Prvi pogoj je, da se ravná po dobro izdelanem načrtu in vedno enakomerno in stanovitno. Treba je previdariti, katero pleme more biti pravo za dotični kraj, ali hočemo imeti dovolj mleka, ali imeti izvrstno živino za vprego ali za vpitanje? Pozorni moramo biti, ali je ono pleme, katero hočemo vdomačiti v našem kraju, primerno razmeram našim, ali so naši pašniki dobri za ono živino, ali jej bo vgajalo naše obnebeje itd. Da to nekoliko pojasnimo, hočemo navesti te opazke. Muricodolska goved je prav dobra za mleko, izvrstna za vprego (vsaj poznajo naši gospodarje sive Štajarske vole, ki so jim za vprego najljubši), in tudi dobra za vpitanje; tedaj lastnosti tega plemena gotovo prav povoljne. Ali pa moremo to pleme imenovati zadostljivo? Ne, ono zahteva izvrstno sladko hribsko seno, le pri taki krmi in v hladnem obnebeju ostane čvrsto in koristno. Če imamo slabo celó kisló seno, nič ne bomo opravili s tem plemenom, še manj kot z našo domačo živinico.

Prav tako nam spričujejo to dosedanje poskušnje z vdomačenjem Švicarskih krav v nižinah.

Pred nekoliko leti je bilo v Avstriji moderno, da so vsi veliki grajščaki kupovali Brnsko govejo živino v Švici. Res prav lepa je Švicarska živina, toda zeló zbirčljiva, in le pri najboljši strežbi jo ohranimo debelo in lepo. Krave so velike in pezajo žive po 10 do 12 centov in dajo po 8 in več bokalov mleka. Pa koliko treba kravi dajati tečne piče, da nam daje ono mero mleka!

Ni vse eno, če daje kravica, ki je majhna in toraj tudi malo piče zahteva, na dan 5 bokalov mleka, ona pa, ki je velika in zahteva obilno mero piče, 6–7 bokalov. Umni živinorejci računijo, da je treba na vsa-

kih sto funtov žive teže $3\frac{1}{2}$ –4 funtov dobrega sena, toraj kravica, ki peza 5 centov, mora dobivati vsak dan 20 funtov sena, druga pa, ki morda peza 9 centov, mora dobivati 9krat 4 funtov, to je 36 funtov. Prva daje tedaj pri porabi 20 funtov sena 5 bokalov mleka, in druga 7 bokalov, pa potrebuje 36 funtov sena.

Pri prvi potrosimo za 5 bokalov le 20 funtov, pri drugi pa le za dva bokala več še drugih 16 funtov sena. Morda nam utegne vgovarjati ali očitati kak teoretikar ali kak gospod, ki pozná živinorejo le iz zelene mize, da od malih kravic nikdar ne moremo pričakovati po 5 bokalov mleka, in da krava, ki peza 9 centov, bo gotovo več ko 7 bokalov dajala.

Takim povemo, da je marsikatera krava velika prav kakor močen vol, pa daje šembrano pičlo merico mleka, ko kravica nekoliko boljša in večja od koze napolnuje globoki žehtar mlekarice.

Apencelska goved je zeló majhna in se redí po najvišjih in strmih planinah, pa molze prav dobro, tudi po 4–5 bokalov na dan.

Pri Dunajski véliki razstavi smo slišali splošno sodbo o Švicarski govedi in marsikater plemenitaž je majal glavo, da ni v tarčo zadel, ko je vpeljal težke, sicer kaj lepe Švicarske krave, katere pa komaj povračajo jim pokladano krmo. Prav pri razstavi se je pokazalo, da imamo Avstrijski živinorejci dovolj prav dobrih plemen, katera bi umno in skrbno odgojevana popolnoma vstrezala našim potrebam.

Pa pri nas je vse ptuje odlično, domače dobro pa se prezira, tako je v vsem navadno in star prigovor „nobeden ni prerok v domovini svoji“ tudi tukaj veljá. Popisali smo vže v letniku 1870 razna Avstrijska goveja plemena, zato moremo to sedaj opustiti in nadaljevati važno vprašanje tega članka.

Po kmetijskih društvih se razpošiljajo lepi biki žlahnih plemen, kakoršna so za razne kraje primerna, po deželi. Ali se pa to vrši po stanovitnem načrtu? Žalibog da, vsaj pri nas, ne. Ali mar mislite, da s tem bodete že požlahnili in zboljšali vašo slabo živino, če ste borno, za pleme nesposobno kravo enkrat gnali k lepemu biku in morda mlado tele prav neskrbno in slabo izrejali? Ono pomešanje boljše krvi bo tukaj zeló malo pomagalo. Lepemu biku treba prignati tudi primerne krave, ne pa kake krevse.

Ko razpošilja kmetijsko društvo plemenite bike, mora ob enem skrbeti za primerni poduk o živinoreji, ker le z umom bomo dosegli namen, to je, zboljšanje živinoreje. Kaj pomaga dati najlepšo kravo ali najlepše

bike gospodarji, ki ne ume, pa tudi noče umno izrejevati in oskrbovati živino; najlepša Marijadvorska krava postane v hlevu nevednega in nemarnega gospodarja grda klevsa, ki zelo malo napolnuje žetlar.

Zraven razdelitve žlahnih bikov je potrebno tudi podučevanje zlatih in neobhodno potrebnih glavnih vodil, po katerih se mora ravnati živinorejec, če hoče povzdigniti svojo živinorejo. Prav je storila kmetijska družba Kranjska, da je naprosila sl. gosp. dr. Bleiweisa, da je spisal prekoristno knjigo „umna živinoreja“, katero zaradi velike njene koristi in izvrstnosti iskreno priporočamo vsem živinorejcem. Še enkrat rečemo: le dobro podučeni tedaj umni gospodar bo izrejal lepo živino, bo mogel pripomoči, da se vresniči blagi namen, požlahnenje naše živine, ki je največi zaklad našega gospodarstva.

Drugi mednarodni žitni in semenski somenj na Dunaji.

(Konec.)

V Holandiji je pšenica dobro obrodila, rži je pa slana škodovala in bo toraj te manj kakor v srednjih letih. Tudi ječmen je trpel v spomladi zaradi hudega mraza in se ne bo posebno obnesel. Vvaža se pa navadno za 25.000.000 hol. gold. pšenice, za 20.000.000 holand. gold. rži, za 7.000.000 hol. gold. ječmena, za 9.000.000 hol. gold. lanénega semena in za 4.000.000 hold. gold. soršice. Le ovsa dosti pridelajo in ga v prav dobrih letinah še za 2½ milijona gold. izvozijo iz Holandije.

Na Ruskem se je v večih krajih zelo veliko pšenice pridelalo. Kraji ob Donu in Azoviškem morju imajo toliko žita, da posestnikom manjka prostora, vse spraviti. Manj ugodna poročila pa dohajajo iz Bezarabije, kjer tožijo čez rjo. V poljskih okrajih bo letina dobra.

V Odesi in Nikolajevu imajo še velike zaloge starega žita, katero je večidel slabo.

O ječmenu in ovsu se iz Ruskega slabo poroča.

Na Virtemberškem bo letina dobra in ceni se, da se bode pridelalo 20 odstotkov ali 517.000 centov pšenice več kakor v srednji letini, rži 1.235.000 centov, ječmena 3.625.300 centov ali 10 odstotkov več kakor v letu, v katerem je letina srednja.

Gospodarska novica.

* *Cena kokonov na laškem Tirolskem.* Po oklicu mestne gosposke v Roveredi je bila cena kokonov (svilnih mešičkov) meseca avgusta na 72½ krajc. Dunajski funt postavljena.

Národno-gospodarske stvari.

Od častitega ravnateljstva banke „Slovenije“ smo prejeli sledeči razglas:

P. N. delničarjem v pojasnenje.

„Iz mnogih osebnih in pismenih vprašanj smo prevideli, da p. n. delničarjem ni povsem jasen niti končen namen doplačanja na delnice, niti nasledek nedoplačanja. Tudi so se vsled vednega kričanja naših narodnih protivnikov pojmi in nazori o naši banki bistveno a neopravičeno premenili. Zdi se nam tedaj ravno sedaj prilično, da nekoliko pojasnimo naše stanje in da s tem navdahnimo našim sodružnikom nove nade in novega poguma.

Neutajljivo je res, da so osnova banke, prodaja delnic, draga režija, zdatne škode po ognji, in razne poskušnje banki prizadele mnogih stroškov; res je pa tudi, da bi banka veliko na boljsem stala, ako bi ji slovensko občinstvo bilo priskočilo z večim zaupanjem in z večim požrtovanjem. Vsled tega je sedanji opravilni svet vpeljal ves drug nov red, v svojih opravilih se izogiblje vsih kolikor toliko nepotrebnih stroškov, zboljšuje osnovo banke, in si na moč prizadeva prejšnje škode in zgube kakor najhitreje mogoče zravovati.

Ker je pa v to svrhu razun množega časa tudi denarja treba, se je s sklepom storjenim v občnem zboru delničarjev dne 17. avgusta t. l. temu pritrnilo, in vse dvombe o dobri prihodnosti banke bi se imele tembolj razpršiti, ker prejšnje izgube niso imele hujih nasledkov nego da se kupon za mesec julij nij izplačati mogel, brez da bi se premijne reserve dotaknili.

A ravno ta rezerva mora ostati nedotakljiva, da se zavarovancem pri slučajni škodi zadostiti zamore. In to smemo konstatirati, da se je tega načela vsikdar strogo držalo, da najdejo zavarovanci popolno pokritje v rezervi blizo 100.000 gold. in da je vse, kar se nasproti tej resnici piše, grda, nesramna laž. Pravoveljavno sklenjeno 15% doplačanje za daljno razvitje banke je pa dalje tudi v brambo pravic delničarjev potrebno, ker bi delničarji sicer našo banko v nevarnost propadva spravili, in ker bi sicer, če bi pravi čas doplačevanja prezrli, po §. 221. kupčijske postave svoje pravice do banke zgubili.

Če se temu pravoveljavno sklenjenemu doplačilu le nekateri delničarji podvržejo, ostanejo tedaj le ti pravoveljavni sodružniki, in njim v korist pripadejo vsa prejšnja vplačila in pravice tistih delničarjev, kateri so zamudili ali niso hoteli doplačati. Iz tega vzroka je tudi razvidno, da se banka po svojih postavnih načelih ne more pečati z nakupovanjem delnic za katero koli ceno, ker kot banka ne more biti ob enem delničar in sodružnik. To zadnje naj bo v pojasnilo tistim, ki svoje delnice banki ponujajo v prodajo ali v doplačilo. Ako tedaj kedo ne bo hotel zadostiti 15% doplačanja, je njegova delnica po preteklem zadnjem obroku brez vsake vrednosti. Obžalujemo sicer, da je večina p. n. delničarjev prezirala razmatravanje o stanju banke pri občnih zborih in po naših časnikih, in da se je raji dala izneveriti po protivnih dopisih. Potrjujemo tukaj, da imenje, opravilno stanje banke „Slovenije“ in cela njena osnova nikakor ni taka, kakor jo zadnje čase popisujejo iz različnih, večidel hudobnih namenov narodni protivniki, ali zavodi enake vrste, ki se konkurence bojé. Poglavitno so pa zaradi zlobnega značaja in zaradi nezmožnosti odstavljene bankini uradniki tisti, ki banko iz maščevanja zasramujejo po časnikih, in njenemu kreditu škodovati skušajo, in kateri mislijo, da morajo banko končati, ker so bili iz nje iztirani. Ne moremo zamolčati, da so tisti vzroki, ki so banko napolnili, Treuensteina izpustiti iz službe, nas navodili tudi od Blaške-ta se ločiti, in da nam ne bo treba tujih nezanesljivih moči iskati, ker imamo Slovenci hvala Bogu še dosta bistrih glav.

Doplačevanje se pa sicer marljivo vršuje, in je v ta namen že precejšnjo število znamenitih delničarjev se oglasilo.“

Potopisne črtice.

Iz Kranjske gore do Beljaka.

(Dalje.)

Podkloster je precej ponosen kraj, zlasti grad vrh trga, dasiravno zunaj zanemarjen, vstavi oči popotnika.

14. Skalni jereb (kotorna) od 1. februarja do 15. avgusta.
15. Jerebica in prepelica od 1. januarja do 15. avgusta.
16. Divji golob od 15. aprila do 15. avgusta.
17. Kljunač (sloka) od 1. aprila do 15. avgusta.
18. Velika divja raca od 1. marca do 1. julija.
19. Divje race razen velike divje race, potem divje gosi, močvirne in povodne tice od 15. aprila do 1. julija.

Pri jelenih in košutah, srnah in divjih kozah je mlada divjina: tele ali kozlica do 1. julija tistega leta po porodu.

§. 2. Prepovedano je, kakoršno koli divjino loviti v zanjke ter tudi nje jajca pobirati in uničevati in mlado divjino iz gnjezd jemati.

Jajca nabirati zato, da se dadó valiti domačim kuram, ter tudi loviti divjo perutnino je izimkoma dopuščeno samo tistemu, kdor ima lovsko pravico, ali pomagačem, katere on postavi.

§. 3. Ta postava se pa ne tiče pokončavanja divjine v ograjenih zverinjkih, vendar je po določbah §. 6 prepovedano, prodajati divjaščino, ki je bila v takih zverinjkih ubita med prepovedanim časom.

§. 4. Tam, kjer se divjina preobilo goji, da poljedelstvu škodo dela, sme se primerno zmanjševati tudi v prepovedanem času, a to sme po lovskem patentu od 28. februarja 1786 ukazati politično oblastvo.

§. 5. Na prestopok §. 1. in 2. je pet do petindvajset goldinarjev globe, katera se utegne zvišati do petdeset goldinarjev, ako bi se prestopok ponovil, ali se toliko divjine pokončalo, da bi se njenemu številu zeló poznalo.

§. 6. Kdor potem, kedar 14 dni mine, kar je nastopil prepovedani čas, takošno divjino, katera se v tem času ne sme loviti, na prodaj prinaša ali na celo ali v četrtih, a vendar za užitek še ne gotovo, ali jo v štacunah, na trgih ali kako drugače v prodaj postavlja ali prodaja ali pri prodaji kup dela (mešetari), temu se divjina odvzame in njega zadene kazen v §. 5. navedena.

Tiste kazenske določbe veljajo za prodajo tiste divjine, katera se sploh nikakor ne sme moriti ali loviti, ter tudi za jajca in mladiče divje perutnine.

Ako se je divjina pokončala ob takih izimnih slučajih, kakoršne imenuje §. 4., naj prodajalec te divjine ali tisti, ki pri prodaji kup nareja, dokaže s spričevalom političnega oblastva, da ima pravico, to divjino prodajati; ako ne, zadenó ga določbe poprejšnjega paragrafa. Tisti, kateri med prepovedanem časom tako divjino prodajajo, ali pri prodaji kup delajo, katera je iz takih krajev, ki za nje ta postava ne velja, naj spodobno dokažejo, odkod imajo to divjino, in če je divjina iz kraljevin in dežel zastopanih v državnem zboru, treba, da vrh tega s spričevalom političnega okrajnega oblastva dokažejo, da divjina ni bila nepostavno končana.

Drugače tudi te osebe zadenó kazenske določbe tega paragrafa.

§. 7. Globe, katere naj se odločajo po tej postavi, in denarji, kar se jih skupi iz divjine, ki je komu odvzeta po tej postavi, in katero divjino naj dotično županstvo prodá po očitni dražbi, gredó v zalog za uboge tiste občine, v kateri se je zvedelo za prestopok.

Ako se globa ne dá iztirjati, naj se preobrbe na zapor in od vsacih pet goldinarjev bodi po en dan zapora.

Preiskovanje in kaznjevanje pristoji političnim oblastvom.

Kako moramo zboljševati našo živinorejo.

(Konec.)

Bodimo uverjeni, da moremo tudi iz domače živine še kaj dobrega izrediti, če bi vedno za pleme prav skrbno in ostro izbirali le najlepše bike in najboljše krave. Slavni Kolin je odgojil ono zdaj celemu svetu znano in slovečo govedo „Sorthornsko“, ki je izredno sposobna za vpitanje. Izbral je vedno najlepše krave, ki so bile zdrave, dobre za mleko, zadostljive, to je, da so rade jedle in se lepo redile, ki so bile mladice tudi dobrih krav; prav tako je pazil pri izbiranju bikov. Posebno je pazil na to, da so bile dotične živali plemensko zeló ješče, da jim je vse dobro teknilo, da so bile tudi storjene od krav, ki so bile debele, to je, katere so se dobro redile itd. Tako je stanovitno in vedno umno ravnal in iz navadne živine je v 30 letih odgojil to sloveče pleme. Da bi naši živinorejci tako stanovitno ravnali, ni nadejati se, za nas ostane tedaj križem parenje, to je požlahnovanje naših krav z odličnim bikom družega znanega izvrstnega plemena.

Pa s tem, da le enkrat pošljemo kravo k novemu biku, in telico izrejeno iz onega plemenjenja parimo z navadnim juncem, ne bomo nikdar dosegli namena, ves denar bo skoro zastonj zavržen, vsa vcepljena boljša kri bo se zopet zgubila.

Če hočemo našo živino zboljšati, moramo stanovitni biti in za več let nepremenjeno ravnati; še le v 15 letih bomo smeli govoriti, da smo dosegli namen. Kaj je tedaj treba storiti?

Zbiraj najlepše krave in plemeni jih s plemenitim bikom onega plemena, katerega je izbral za požlahnovanje tvoje živine (na pr. Mariadvorsko). Telico odgojeno iz prvega križem parenja moraš plemeniti zopet z izvirno krvjo, kakor pravijo učeni živinorejci, to je z bikom, ki je izrejen iz čistega plemena Mariadvorskega. Drugi pomešani rod, ki ima že več čiste krvi, mora plemeniti se zopet z izvirnim plemenitim bikom in tako naprej vsaj do petega rodu, ki bo že skoro popolnoma enakih lastnosti, kakor na pr. v tem slučaju Mariadvorsko pleme.

Treba bo tedaj, da bi kmetijsko društvo več let še zaporedoma kupovalo žlahne bike, na pr. v tem slučaju Mariadvorske, kateri bi se povsod, kjer se že rabijo plemeniti biki za križem parenje, zopet razdelili. Le z umnim in stanovitnim takim postopanjem bomo dospeli s časom do zaželjenega cilja in potem se bomo mogli ponašati z žlahno ali vsaj požlahneno koristno živino.

Da še dokažemo veliko potrebo pozornosti pri izbiranju plemenskih živali, navedemo, da izvrstni Kolin je pazil vedno na lastnost živali, ali rada žre, ali jej tekne dobro piča, ali so bili tudi predniki za to odlični itd. Prav tako pazijo umni ali učeni živinorejci, ko bočejo izrediti za mleko dobre krave, da pariyo kravo, ki zeló dobro molze, ki je tudi mladica starke ali krave, katera je bila dobra mlekarica, z bikom, ki je mladič krave, izvrstne za mleko, ker prav velik vpliv ima bik na znotranje lastnosti mladice.

Tako in le po taki poti moramo hoditi, če hočemo zboljšati našo zeló revno in zanemarjeno živino. Naj bi te vrstice ne padle na kamnita tla!

Gospodarska skušnja.

* Prošiško pšenico priporoča vsled lastne srečne poskušnje znani umni kmetovalec g. Wokau n v Celji. Piše namreč v „Str. Ldb.“: „Prememba semen, bodi-si zrnatih ali gomoljskih, je sploh koristna reč; setev pa,